

Ас. д-р Силвия *МИХАЙЛЕСКУ*
(ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”)

**СЛАВЯНСКИ ЛЕКСИКАЛНИ ЕЛЕМЕНТИ В ГРАМОТА
ОТ 1761 Г. НА ВЛАШКИЯ ВЛАДЕТЕЛ ЙОН СКАРЛАТ ГИКА**

Ass. Silvia MIHAYLESKU, PhD
(“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo)
**SLAVONIC LEXICAL ELEMENTS IN A CHARTER
OF 1761 OF THE WALACHIAN RULER JON SKARLAT GYKA**

Румънската грамота от 1761 г.¹ на войводата Йон Скарлат Гика съдържа интересни славянски (среднобългарски) лексикални елементи. Грамотата е написана на книжовен румънски език, но характерната за дипломатическия жанр славянска лексика е оставила значими следи в текста.

Грамотата е издадена от влашкия владетел Йон Скарлат Гика, управлявал между 1758–1761 и 1765–1766. Той е известен в румънската историография с щедрите си дарения за атонските манастири, подобно на много други влашки и молдовски владетели през Средновековието. С тази грамота влашкият владетел постановява различни данъчни облекчения за фокшанския манастир, чийто игумен е преминал там от манастира „Света Анастасия Фармаколитрия” от Солун. Ето румънския текст на грамотата и превода му на съвременен български език:

**ION GRIGORIE GHICA VOEVOD, BOJIEIU MILOSTIIU
GOSPODAR VSEI ZEMLI VLAHSCOI**

Nu numai de mare laudă și cinste, ci și datorie netăgăduită iaste la toți domnii și stăpânitorii a urma întru facerile de bine celor mai denainte stăpânitori. Însă această cinste și laudă are multă dăusebire, când cineva și nu numai altor streini stăpânitori, ci și însuși strămoșilor și părinților săi să arată următori întru facerile de bine ce s-au zis, fiindcă cu aceasta și numelui său pricinuieste mare și necontenită laudă. Și pre strămoșii și părinții săi îi face în oarecare chip nemuritori în lumea aceasta, de vreamе că cu necontenită pomenire trăescu întru ținerea în mânte și în rostul celor ce catadiadohin să împărtășăscu de facerile de bine și milele ce au făcut ei însuși și după dâнșii le întărescu moștenitorilor.

Deci, de vreamе ce Domnul Dumnezeu ne-au învrednicit și ne-au miluit cu stăpânirea și întru acest de aici părintescu și strămoșescu scaun al Țării Românești, pre lângă alte apărări și întemeieri ce ne nevoim a săvârși, după orânduiala și аferosirea treчуților domni, dupre cum le-am аflаt făcute de domnia lor, pre la zidirile domniilor

sale, și la unele precât ne-au trecut prin puțință mai și adăogând. Socotit-am domnia mea și pentru această fiiască datorie fiindcă și prea dorit-a răposata doamna Zoi, maica domniei mele, (încă trăind răposatul întru fericire, măria sa părintele domiei mele Grigorie Ghica Voevod întru a doao domnie a aceștii pravoslavnice țări), pentru evlavia Sfântului Prorocului Înaintemergătorului și Botezătorului Ioann, carele să prăznuiește și la sfânta și dumnezeiasca strămoșasca noastră mănăstire din Focșani; și pentru ca și părinteasca noastră casă din Țarigrad să aibă oareșce ajutoriu, din bună râvna inimii cu bun cuget îndemnându-să, cumpărat-au dintru a sa agonisită moșie, ce să chiamă Rupta i Bucureștii, de pe apa Buzăului, în sud, Slan Râmnecu.

Pre care moșie făcând și hodaie au cumpărat și vite, cai, boi, oi și stupi, pre carea o au închinat la mai sus numita ctitoriceasca noastră mănăstire din Focșani, în seama și purtarea de grijă a preacuviosului părinte Kir Teoclit igumenul și nastavnecul aceștii sfinte mănăstiri, așzându-să atât cu sfinția sa, cât și cu părinții călugări de la mănăstirea de jos a Sfintei Anastasiei Farmacolitria, ot Solun, unde iaste și mănăstirea sfântului Ioan închinată (care Sfintă Anastasia să prăznuiește și la beserica ce s-au făcut la hodaie, pre mai sus numita moșie), ce și cât din venitul hodăii să trimiță pe fieșicarele an la Țarigrad la părinteasca noastră casă, și odrasle, după vremi, după cum închinăciunea și așzământul ce s-au făcut în scris pre larg adeverează ce iaste la noi.

Și știind domnia mea cum că încă de atuncea era cugetul prea doritei noastre maici să să întărească și cu deosebit hrisov al răposatului părintelui domniei mele pentru apărarea hodăii și asidosiia dobitoacelor și cu oameni de scuteală - păstori și poslușnici, și întâmplându-să măriei sale după obșteasca datorie mutare din lumea aceasta (Veacinică să-i fie pomenirea), n-au apucat să ia săvârșire întărirea și apărarea hodăii. Ci, dar de vream ce domnia mea ca un fiu și domn și nameastnic părintescului și strămoșăscului nostru scaun precum ale altor mai bătrâni și mai denainte de noi domni le-am păzit și le-am întărit, cu cât mai vârtos cătră ceale părintești așzământuri și afierosiri avem datorie a le întări pre deplin. Drept aceea, dar hotărăm printr-acest al nostru hrisov ca moșia cu hodaia aceasta a răposatei maicii noastre să fie apărată și necălcată de tot fealiul de zapcii, așjderea și 200 de oi la vreama oieritului să fie scutite de oierit și la vreama dijmăritului – 600 litre de dijmărit. Și când s-ar întâmpla să iasă dajdea văcăritului iarăși să fie scutite 200 cai i boi, vite mari și să aibă a ținea și 30 liudi, oameni streini, carii și aceștea să fie scutiți de tot felul de dăjdi ori câte ar eși de la vistierie, fără numai să aibă a da acești liudi la poclonul steagului de om 380 d'oi, iar de alte dăjdi de toate supărare să n-aibă. Ca să fie păstori la dobitoace, plugari și poslușnici de treaba hodăii.

Și pentru că această hodaie și dobitoace sunt date asupra mănăstirii și în seama igumenului, domnia mea încă mai adaog ca să mai aibă sfânta mănăstire și această milă, adecă: de să va întâmpla vreodinioară după întâmplarea vremii a să scoată și dajdea pogonăritului, ori câte pogoane vor fi adevărate și dreapte ale sfintei mănăstiri să fie scutite și apărate de acea dajde. Pentru care rugăm și pre alții întru Hristos frați domni carii vor fi aleși de Dumnezeu a fi stăpănitori în urma noastră au din diadohii neamului nostru, au dintr-alt orice obraz de frate ar primi scaunul să nu să împrotivească a strămuta această orânduială și așzământ, ci încă să întărească și cu frățescul domniei sale hrisov ca pre un lucru domnesc ce iaste, ca să fie totdeauna asidote dobitoacele și poslușnicii, ca

și ale domniilor sale mile, danii și așăzământuri să fie în urmă de alții păzite, întărite și în seamă ținute.

Deci pentru buna întărire și întemeiere a acestor mai sus arătate, am dat domnia mea acest cu totul cinstit și bine închipuit hrisov al domniei mele sfintei mai sus numite sfinte mănăstiri a Sfântului Ioann ot Focșani, întărindu-l domnia mea cu însăși credința domniei mele: **Ion Scarlat Ghica Voevod** și cu credința preaiubiților domniei mele fii: Alexandru Voevod, Mihai Voevod, Nicolae Voevod, Grigorie Voevod, Grigorie Voevod i Gheorghie Voevod. Și cu tot sfatul cinstiților și credincioșilor boierilor celor mari ai divanului domniei mele: Pan Constantin Dudescul vel dvornic, Pan Dumitrașco Sturzea vel ban, Pan Constandin Brancoveanul vel logofet, Pan Dimitrachi Ghica vel spătar, Pan Mihai Cantacozino vel vistier, Pan Costachi Muruzi vel postelnic, Pan Constandin Căndescul vel clucer, Pan ... vel paharnic, Pan Pană Filipescul vel stolnic, Pan Ianachie Văcărescu vel comis, Pan Ianache vel slugeariu, Pan Grigorașco Cioranul vel pitar, Ispravnec pan Constandin Brancovanul vel logofet.

Și s-au scris hrisovul acesta în anul al treilea al domniei mele aici în scaunul orașului domniei mele București în anul de la zidirea lumii 7269, iar de la nașterea Domnului Dumnezeu și mântuitorului nostru Isus Hristos, 1761, în luna februarie, 19, de Popa Florul, dascalul slovenesc de la școlla domniei mele cea slovenească ot Sveti Gheorghie cel Vechiu.

Ion Scarlat Grigorie Ghica Voevod

Bojiei milostiiu gospodar Vlahscoi

ЙОН ГРИГОРИЕ ГИКА ВОЕВОДА, ПО БОГА МИЛОСТИВ ГОСПОДАР НА ЦЯЛАТА ВЛАШКА ЗЕМЯ

Не само голяма похвала, но и несъмнен дълг е всички господари и владетели да следват добрите дела на предходните владетели. Но тази чест и похвала е много по-различна, когато някой се явява наследник на добрите дела не само на дедите и прадедите си, но и на чужди владетели, както е казано, понеже с това спечелва и за своето име голяма и безспирна похвала. По някакъв начин прави своите деди и родители безсмъртни на този свят, докато живее споменът за тях в паметта и думите на тези, които и след тях благоволяват да следват добрите им дела и ги утвърждават за наследниците.

Следователно, щом Господ Бог е благоволил и ни е дарил владееенето и на тукашния престол на родителите и прадедите на Влашко, освен защитата и другите дела, които се стараем да вършим, според разпоредбата и дарението на предишните господари, както ги сварихме сторени от техни величества при създаването на владенията, и ние добавихме към тях колкото можяхме. Самият аз, Мое величество, сметнах това и за свой синовен дълг и защото много го желаяше починалата господарка Зоя, майката на Мое величество.

Докато още беше жив Негово величество, родителят на Мое величество, почиващият в мир Григорий Гика Воевода, по време на неговото второ господство над тази православна страна, за прослава на светия пророк и Предтеча

Йоан Кръстител, който се празнува в нашия свят и божествен старинен манастир във Фокшан, и за подпомагане на родителската ни къща в Цариград, решавайки благоразумно и добросърдечно, купили със свои средства чифлика, наречен Рупта и Букурещ на река Бузю, на юг от Слан Ръмнеку. Построили ферма в чифлика и купили и говеда, коне, бикове, овце и кошери. Дали го във владение на горепосочения наш ктиторски манастир във Фокшан под надзора и грижата на преподобния отец кир Теоклит, игумен и наставник на този свят манастир, настанияйки Негово преосвещенство заедно с отците калугери от долния манастир на Света Анастасия Фармаколитрия от Солун, където се намира и манастирът “Свети Йоан” (света Анастасия се празнува и в църквата, направена във фермата в гореспоменатия чифлик), като се договорили каква част от доходите на фермата и от прираста на млади животни и по кое време всяка година да се изпращат в родителската ни къща в Цариград, а стопанисването и разпореждането са били направени писмено и подробно удостоверяват какво е положението.

Мое величество знаеше, че още оттогава Нашата майка, за която скърбим, е имала желание да се скрепи със специален хрисовул на починалия баща на Мое величество защитата на фермата и освобождаването от данъци на добитъка и хората – пастири и послушници, но понеже се случило Негово величество да се пресели от този свят както си му е редно (Вечна му памет!), укрепването и защитата на фермата не могли да бъдат извършени. Затова, щом Мое величество встъпи във владение като син и господар и наследник на нашия родителски и старинен престол, подобно на други по-стари предишни господари, ги запазиме и потвърдиме. Наш дълг е още по-силно и напълно да затвърдим тези родителски разпореждания и дарения. Затова решаваме с този наш хрисовул чифликът с фермата на нашата починала майка да бъде защитен и в него да не стъпват различни заптии, а също 200 овце да бъдат освободени от данък, когато е време за плащане на данъка за овцете. Когато е време за десетъка – 600 литра; когато е време за даждието на добитъка, да бъдат опростени 200 коня и бика едър добитък. Да имат право да държат и 30 души чужди хора, които също да бъдат освободени от всякакви данъци, постановени от хазната. Тези хора да имат задължението да плащат само данък флаг 380 овце на човек, но да не бъдат притеснявани да плащат всички други данъци, за да бъдат добри пастири, земеделци и послушници за фермата.

И понеже тази ферма и добитъкът са дадени на манастира под надзора на игумена, Мое величество добавям още. Светият манастир да има и тази милост: ако се случи след време да излезе и данък за земята, колкото и погона² земя по право и действително да има манастирът, те да бъдат освободени и защитени от този данък. Молим за това и други господари, братя в Христа, които ще бъдат избрани от Господа за владетели след Нас, или от наследниците (диадохи) на Нашия род, или от който и да било друг братски род, които биха получили престола, да не се противят, да не променят този порядък и разпорежба, а още повече да ги укрепят с братски хрисовул на техни величества като

господарско дело, т.е. винаги да бъдат опрощавани от данък добитъкът и послушниците, за да бъдат запазени след тях благодеянията, даренията и разпоредбите на техни величества, укрепвани и поддържани от другите.

Следователно, за да се утвърдят добре и да се изпълнят тези горепосочени неща, Мое величество даде на споменатия по-горе манастир “Св. Йоан” от Фокшан този пречестен и добре съставен хрисовул на Мое величество, скрепен от Мое величество със собствената ми вяра: **Йон Скарлат Гика Воевода**; и с вярата на многообичните ми синове: Александру Воевода, Михай Воевода, Николае Воевода, Григорие Воевода и Георгие Воевода; и с целия съвет на честните и верни велики боляри при двора на Мое величество: Пан Константин Дудескул вел дворник, Пан Думитрашко Стурзеа вел бан, Пан Констандин Бранковеанул вел логотет, Пан Димитраки Гика вел спътар, Пан Михай Кантакозино вел вистиер, Пан Костаки Мурузи вел постелник, Пан Констандин Къндескул вел ключер, Пан вел пахарник, Пан Панъ Филипескул вел столник, Пан Янакие Въкъреску вел комис, Пан Янаке вел слуджер, пан Григорашко Чоранул вел питар, Исправник пан Констандин Бранковеанул вел логофет.

Този хрисовул беше написан в третата година от моето господство, тук в градската престолнина на Мое величество Букурещ, в годината 7269 от сътворението на света, а от раждането на нашия Господ Бог и Спасител – 1761, месец февруари 19, от поп Флорул, славянски даскал в славянското училище на Мое величество при църквата Свети Георги Стари.

Йон Скарлат Григорие Воевода (саморъчен подпис)
по **Божията милост господар на Влахия**

Обект на анализ в изследването няма да бъдат всичките славянски лексеми, съдържащи се в грамотата³, а само онези от тях, които или са изчезнали от езика, или са архаизми в съвременния румънски. През Средновековието обаче те несъмнено са били активни в румънската лексикална система и са характеризирали социалния и църковния живот във Влашко и Молдова. Именно тези думи отразяват един много интересен аспект от историята на двата балкански народа – румънския и българския, отразен в лексикалните им системи. С падането на България под османско владичество в българския език отпада потребността активно да се употребяват термините, свързани с данъците, с документите от канцеларията на владетеля или с администрирането в държавата. Интересното е, че някои български лексеми от областта на дипломатиката, навлезли в речниковия фонд на румънския език, по исторически причини преминават към пасивната лексика на българския език или отпадат, но в румънския език остават в сферата на активната лексика (предимно в текстове, характеризиращи обществения и политическия живот на румънските княжества през Късното средновековие и през Възраждането). Особеностите на тези лексеми се очертават най-вече при съпоставката между румънския и българския език, когато се търси точният им еквивалент в двата езика.

Разглежданите славянски термини могат да бъдат разделени на две тематични групи:

1. Лексика от областта на държавната, административна и военна организация на румънските княжества Влахия и Молдова:

Терминологията, свързана с обществено-политическия живот на двете княжества през Средновековието, има славянски характер. Терминологичната лексика навлиза в румънския език в периода между IX и XV–XVI век заедно с образуването на първите румънски княжества и с появата на славянската писменост на териториите на север от Дунав (Mihăilă 1960: 130–131).

Обект на наблюдение в това изследване са именно тези термини, етимологията и семантиката им според „Етимологичния речник на румънския език“ (DELR 2004):

Voevod – стб. *воєвода* ‘Официалното название на владетелите във Влашко и Молдова през Средновековието’ (DELR 2004: 842). В класическия старобългарски канон лексемата се регистрира 89 пъти⁴. Произходът, значението и словообразователната структура на този праславянски *compositum* са отдавна проучени (Цейтлин 1986: 210; СС: 121).

Vel – стб. *вѣли* ‘Административен термин, без реално движение в езика; означава най-високия чин в определена административна длъжност’ (DELR 2004: 831). В най-ранните старобългарски ръкописи думата е употребена повече от 200 пъти (СС: 110).

Vel dvornic с вариант **vornic** – стб. *двѣрънникъ* ‘Болярин от първи чин, министър на вътрешните работи и на правосъдието’ (DELR 2004: 843).

Vel clucer – стб. *ключарь* ‘Чиновник, който се занимаваше със снабдяването на двора, в същото време главен интендант на армията и член на господарския съвет’ (DELR 2004: 216). В старобългарски лексемата е употребена еднократно в Асеманиевото евангелие (СС: 286).

Ispravnes с вариант **izpravnic** – стб. *исправникъ* ‘Чиновник, надзорник по разпоредбите на владетеля, по-късно представител на владетеля в областта; губернатор’ (DELR 2004: 437). В Супрасълския сборник еднократно се среща словообразователният синоним на това съществително *исправитель* (СС: 269).

Vel stolnic – стб. *стольникъ* ‘Чиновник в двора, началник на дворската кухня, от XVIII век почетна титла за болярите’ (DELR 2004: 748). В ранните старобългарски ръкописи лексемата не се регистрира, но се среща в славянския превод на Житието на Теодор Студит (Срезневски Т. 3: 518).

Vel paharnic – стб. *пахарьникъ* ‘Болярин, който се грижел за напитките на владетеля’ (DELR 2004: 570). Лексемата е десубстантив от влашкото *păhar*, към което е присъединен суфиксът *-ъникъ* (Младенов 1941: 415).

Pan – пол. *pan* ‘Господин’ (DELR 2004: 574).

Vel postelnic – стб. *постельникъ* ‘Началник на канцеларията на външните работи, който подписвал кореспонденцията чрез пратеници до Константинопол, организиращ аудиенциите и бил началник на преводачите’ (DELR 2004: 625). Тази лексема липсва в старобългарски език с такова значение. Славянската мотивираща сема вероятно има свой път на развитие в румънски език.

Vel slugeariu с вариант **sluger** – ‘Главен интендант, снабдител на двора и на армията, болярин трета степен, след 1738 година почетна титла’ (DELR 2004: 722). Лексемата е с несигурна етимология, вероятно от стб. **слоуга**, сравнява се и със сръб. **služar** “слуга”. Словообразователният модел за образуване на *nomina agentis* (най-често от субстантивна основа) със суфикс *-арь*, по който е образувано това съществително, в старобългарски е продуктивен (Давидов 1991: 189–190). Вторичното суфиксирание най-вероятно е станало в чуждозична среда, в която не се е осъзнавало, че значенията на **слоуга** и **слоужарь** напълно се покриват. В съвременния български има съществителни със суфикс *-яр*, които означават по-скоро професия: *коняр*, *огняр* и др.

Boier – стб. **воларинъ** ‘Благородник, член на феодалната аристокрация’ (DELR 2004: 103). Според *Българския етимологичен речник* (= БЕР) лексемата е една от категоричните прабългарски заемки (БЕР, т. 1, 1971: 66).

Dajdie – ‘Данък, даждие’ (DELR 2004: 277). Според БЕР думата е *народна*, *остаряла* и е производна от старобългарското **даждь**, суфиксирано със суфикс *-ие* (Т. 1, 1971: 313).

Dijmä – стб. **dižma** ‘Данък, който представляваше една десятка от продуктите; десятък’ (DELR 2004: 292). Най-вероятно лексемата е навлязла в румънски чрез специализираната славянска лексика на дипломатиката и църковната книжнина.

Заслужават внимание и другите лексеми, които назовават длъжности в тогавашна администрация. Те представляват гръцки заемки в румънски, внесени в румънския речник чрез южнославянско посредничество, след XIII век (ILR 1978: 106–107). За два от тези термини (**logofăt** и **vistier**) изследванията посочват като възможен посредник българския език (вж. Mihăescu 1966: 155,160).

Vel comis – сръг. **кѹмѣс** ‘Болярин втора степен, висш чиновник, който се грижеше за конюшните на владетеля и организирането на военния парад за Богоявление и Гергьовден’ (DELR 2004: 230). Това е съчетание, съставено от първи славянски и втори гръцки елемент. Това важи и за останалите терминититли с първи елемент *вел-* от *велии*.

Vel logofet с вариант **logofăt** – сръг. **λογοθέτης** ‘Болярин първа степен, президент на господарския съвет и пазител на печата на княжеството’ (DELR 2004: 474).

Vel pitar – производна дума от **pită** < сръг. **πιτα** ‘Болярин, член на господарския съвет, който се занимаваше с хлебопекарната в двора и интенданството на армията, по-късно и с фойтоните на владетеля’ (DELR 2004: 605).

Vel spătar – сръг. **σπαθάριος** ‘Болярин първа степен, началник на армията’ (DELR 2004: 734).

Vel vistier – сръг. **βεστάριος** ‘Болярин първа степен, главен управител на хазната’ (DELR 2004: 840).

Всичките лексикални елементи, които назовават длъжности във влашката и молдовската средновековна администрация, ексцерпирани от грамотата, са засвидетелствани във влахо-румънските грамоти от XIV–XVI век (**dvornic**,

clucer, izpravnic, stolnic, paharnic, postelnic, sluger, comis, logofăt, pitar, spătar, vistier, voievod). (вж. DERS 1981). В „Речник на румънските елементи във влахо-румънските грамоти”, издаден от Института за лингвистика при Румънска Академия на Науките, тези думи се разглеждат като румънски елементи и се подчертава фактът, че “нито една от старобългарските редакции в славянските страни не съдържат терминологическите елементи, които се срещат във влахо-румънските грамоти“ (DERS 1981: XII). Без да се оспорва това научно становище, все пак коректно е да се изкаже и предположението, че те вероятно са съществували и в български език, но поради посочените по-горе историко-културни причини са отпаднали от активна употреба и постепенно са изчезнали.

Тези термини служат още от XVI век като словообразователна основа за получаване на умалителни съществителни имена и на съществителни от женски род (DERS 1981: XIV). Образоването на новите лексеми става с румънски суфикси от латински произход: **păhărniceľ, pitărel, postelnicel, spătărel, stolnicel; comisoaie, vorniceasă, postelniceasă, spătăreasă**. Богаството на производните съществителни имена, получени от тях, е доказателство за пълното им лексикално усвояване и за широката употреба на тези заемки в румънския език.

2. Думи отнасящи се до религиозния живот и организацията на манастирите

Старобългарските заемки, проникнали в румънския език чрез посредничеството на църквата и на манастирската книжнина, заемат важно място в румънската религиозна терминология. Ето няколко от тези термини: **duh, rai, sfânt, mucenic, precista, proroc, vladică, stareț, vecernie, post, praznic**, получени от старобългарските **доухъ, рѣи, свѣтъ, мѣченикъ, прѣчиста, пророкъ, владѣика, старѣць, вѣчерниѣ, постъ, празникъ**. Най-голяма част от тези думи са активни и днес в лексиката, свързана с религиозната практика. Характерно за едни от тези заемки е, че са излезли от употреба или представляват архаизми в съвременния румънски. Това се отнася и за няколко лексеми, ексцерпирани от грамотата. Те са:

Nameastnic – от стб. **наимѣстѣникъ** (DELR 2004: 536).

Nastavnic – от стб. **наставити** (DELR 2004: 539).

Poslušnic – от стб. **послоушѣникъ** (DELR 2004: 624).

Pravoslavnic – от стб. **православѣнъ** (DEX 1998: 834).

Самият факт, че термините от тази група нямат нужда от превод на съвременен български език, говори за продължителната им употреба в сравнение с термините от първата група, които, въпреки че имат безспорна старобългарска етимология, са изчезнали в съвременния български език.

Тук трябва да споменем голямата роля, която е изиграл старобългарският език за навлизането в румънския на гръцки лексикални елементи, особено в религиозната сфера. Ето няколко гръцки лексеми, които се срещат и в изследваната грамота: **acatist, alilulia, arhanghel, iad, liturghie, patriarh, psalm, psaltire**. Заемането на тези гръцизми в румънски става предимно по книжовен път благодарение на старобългарската религиозна книжнина, разпространявана в румънските княжества още от IX–XI век (ILR 1978 :106).

От тази категория думи в грамотата се срещат съществителните имена **călugăr, igumen, mănăstire**.

В лексикален аспект интерес представлява фактът, че в грамотата многократно се използват едновременно с румънските и старобългарски думи, еквиваленти на румънските. Те са **domn** и **voevod, oameni** и **liudi, moștenitor** и **nameastnic** (в текста се използва дори и гръцкият еквивалент – **diadoh**), **din** и **ot, și** и **i**.

Използването на съюза **i** и на предлога **ot**, много по-рядко от техните румънски еквиваленти представлява влиянието на стила на канцеларските документи. Те са книжовни заемки без реална употреба в тогавашния румънски разговорен език.

Присъствието на старобългарски думи и изрази в текста на грамотата показва още веднъж колко важна е била ролята на старобългарския език в румънските княжества, в които той е бил официалният език на държавната канцелария и на църквата. След като е изиграл важната си роля в румънската култура, старобългарският език постепенно губи влиянието си, за да бъде отстранен съвсем в средата на XVIII век (вж. Gheție 1978: 220). И въпреки че румънският език измества напълно старобългарския, в такъв тип документ от административния стил, какъвто е грамотата, старобългарските „следи“ са факт. Типични за традицията на владетелската канцелария са изразите от наслова и заключителните фрази на грамотата, които са на старобългарски език, както и изписването на датата и на бройните числителни с помощта на старобългарски букви.

Изследването на славянските елементи в грамотата от 1761 година дава лингвистични факти, които илюстрират процеса, характеризиращ един важен етап от развоя на румънския книжовен език. Усвояването на старобългарските заемки показва специфичната връзка между двата балкански езика, румънския и българския, както и индиректното влияние на трети балкански език – гръцкия върху другите два езика.

БЕЛЕЖКИ

¹ Изказвам благодарността си на гръцкия историк Никос Мердзимекис, с когото си сътрудничим ползотворно. Той ми изпрати факсимиле на румънската грамота, аз я разчетох и я преведох на съвременен български език. Историческите факти в грамотата са обект на научно изследване в работите на гръцкия историк. Никос Мердзимекис обаче любезно ми предостави възможността да проуча лингвистично славянските елементи в текста за грамотата.

² *погона* — един погон в Румъния се равнява на половин хектар или на 5 дка

³ Старобългарските и южнославянските думи, проникнали в румънския език в най-ранните периоди на румънско-славянските контакти (от VI–XII век до XVI век) са изследвани от известния румънски славист Георге Михаила още в 1960 във фундаменталния му труд *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română*. Няколко от старо-

българските заемки, които са се установили окончателно в речниковия състав на румънския език, се намират и в тази грамота от XVIII век: *cinste, obraz, a se prăznuî, săvârşire, sfântă, vreme*. Приносът на румънските езиковеди в изучаването на славянските елементи в румънския език е очертан точно и ясно от Ст. Калдиева-Захариева: „Трябва да се отбележи, че за чест на румънската наука една плеяда от големи лингвисти, слависти и романисти определят съвсем точно и откровено параметрите на влиянието на славянските езици и специално на българския върху историческото развитие на румънския език.” (Калдиева-Захариева, Ст. 2005, с. 12).

⁴ Лексемите на старобългарски се дават според *Старославянский словарь* (по рукописям X–XI веков), М., 1999 (= СС) или по *Старобългарски речник*. Том 1 (А–Н). С., 1999 (= СтБР).

БИБЛИОГРАФИЯ

Давидов, 1991: Давидов, А. Словообразуване в на съществителните имена. – В: *Старобългарска граматика*. С., 1991, 230–258.

Даскалова, Райкова, 2005: Даскалова, А., М. Райкова. Грамоти на българските царе. С., 2005.

Калдиева-Захариева, 2005: Калдиева-Захариева, Ст. Проблеми на съпоставителното изследване на българската и румънската фразеология. София, 2005.

Младенов 1941: Младенов, Ст. Етимологически и правописен речник на българския книжовен език. С., 1941.

Срезневски: И. И. Срезневский. Материалы для словаря древнерусского языка. Т. 1–3. Санкт-Петербург, 1893–1912 (Репринт 2003).

Цейтлин 1986: Цейтлин, Р. М. Лексика древнеболгарских рукописей X–XI веков. С., 1986.

DELR, 2004: Ciorănescu Alexandru, Dicţionarul etimologic al limbii române. Bucureşti, 2004.

DERS, 1981: Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române. 1374–1600. Bucureşti, 1981.

DEX, 1998: Dicţionarul explicativ al limbii române. Bucureşti, 1998.

Gheţie, 1978: Gheţie Ion, Istoria limbii române literare. Bucureşti, 1978.

ILR, 1978: Istoria limbii române. Bucureşti, 1978.

Mihăescu, 1966: Mihăescu H. Influenţa grecească asupra limbii române până în secolul al XV-lea. Bucureşti, 1966.

Mihăilă, 1960: Mihăilă G. Împrumuturi vechi sud-slave în limba română. Bucureşti, 1960.